УДК 37.011.3-051:37.017-055.1/.3]:37.011-043.8(045)

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-1(31)-1112-1125

Дука Тетяна Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини м. Умань, тел.: (04744) 3-45-33, https://orcid.org/0000-0002-8186-3769

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті окреслено проблемне поле питань щодо освітніх реформ у контексті Концепції розвитку педагогічної освіти та інтеграції з європейським освітнім простором. Виокремлено основні напрями досліджень із використання інноваційних технологій в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям. Доведено, що дошкільний вік є сензитивним періодом для гармонійного розвитку, оскільки саме у цей період закладається базис культури особистості, відбувається становлення механізмів моральності.

Узагальнено, що нині одним з найпоширеніших в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою є екологічний підхід. До основного його пріоритету віднесено екологічну освіту дошкільників, а не тільки засвоєння ними природознавчих та природоохоронних аспектів). Встановлено, що екологічна освіта – процес, що поєднує екологічне навчання, екологічне виховання, екологічний розвиток, з-поміж: особистісні якості, базові цінності.

Встановлено, що характерною для сучасної еколого-природничої освіти є презентована в наукових дослідженнях і втілена в практику дошкільної освіти ідея цілісного пізнання природного довкілля, яка ґрунтується на гармонійному поєднанні раціонального й чуттєвого, теоретичного й творчо-дієвого його осягнення, інтегрує водночас різні напрями розвитку дитини.

Доведено, що нині в процесі ознайомлення дошкільників з природою ефективними є технології, які мають інтегрований характер, передбачають формування уявлень та вмінь дітей у різних галузях науки: природничої, мовно-літературної, інженерії, мистецтва, математики; акцентує увагу на вивченні точних наук, задля формування інженерного мислення.

З'ясовано, що використання інноваційних технологій з метою формування ознайомлення природного довкілля у дітей дошкільного віку є ефективним сучасним освітнім засобом.

Ключові слова: діти дошкільного віку, ознайомлення з природним довкіллям, інноваційні технології дошкільної освіти, заклад дошкільної освіти.

Duka Tetiana Mykolayivna candidate of Pedagogical Sciences, associate professor Department of Psychology and Child Development Pedagogy, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, tel.: (04744) 3-45-33, https://orcid.org/0000-0002-8186-3769

A MODERN APPROACH TO INTRODUCING CHILDREN TO THE NATURAL ENVIRONMENT THROUGH INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Abstract. The article outlines the problematic field of issues related to educational reforms in the context of the Concept of Development of Pedagogical Education and Integration with the European Educational Area. The main directions of research on the use of innovative technologies in the process of introducing preschool children to the natural environment are highlighted. It is proved that preschool age is a sensitive period for harmonious development, since it is during this period that the basis of personality culture is laid, and the mechanisms of morality are formed.

It is generalised that today one of the most common approaches to introducing preschool children to nature is the ecological approach. Its main priority is the environmental education of preschoolers, and not only their mastery of natural history and environmental aspects). It has been established that environmental education is a process that combines environmental training, environmental education, environmental development, including: personal qualities, basic values.

It is established that the idea of holistic knowledge of the natural environment, which is based on a harmonious combination of rational and sensual, theoretical and creative and effective comprehension of the environment, is characteristic of modern environmental education, presented in scientific research and implemented in the practice of preschool education, and integrates various areas of child development.

It is proved that in the process of introducing preschool children to nature, technologies that are integrated in nature, provide for the formation of children's ideas and skills in various fields of science: natural, linguistic and literary, engineering, art, mathematics; focus on the study of exact sciences to form engineering thinking are effective.

It has been found that the use of innovative technologies in order to form an awareness of the natural environment in preschool children is an effective modern educational tool.

Keywords: preschool children, familiarisation with the natural environment, innovative technologies of preschool education, preschool education institution.

Постановка проблеми. Сучасна дошкільна освіта зробила значний крок на шляху до впровадження освітніх інновацій. Зміна її пріоритетів у напрямі розвитку і саморозвитку дитини, орієнтація на її особистісну сутність, надання дітям ініціативи у пізнавальній діяльності, створення емоційно-стимулюючого та безпечного освітнього середовища відкрили широкі можливості для реалізації інноваційних підходів в організації освітнього процесу, в тому числі й у формуванні природничо-екологічної компетентності дітей.

Дошкільний вік є унікальний період формування особистості дитини, оскільки в цей період активізується сприйняття дитиною оточуючого світу.

Тенденції, які спостерігаються нині в галузі природничої освіти дошкільників, свідчать про перегляд її орієнтирів, трансформацію змісту та підходів щодо її організації. Цілі, які висувалися перед природничою освітою дітей дошкільного віку ще декілька десятиліть тому, стають неактуальними, оскільки не корелюються із вимогами сучасного суспільства.

Сучасні педагоги намагаються застосовувати інноваційні технології під час організації різноманітних видів діяльності, які сприяють розвитку пізнавального інтересу дошкільників,зокрема і в процесі ознайомлення дошкільників з природним довкіллям.

Дошкільний вік є періодом розквіту дитячої активності. Звичним для дітей є прагнення пізнавати щось невідоме, бажання отримувати нові відчуття, дізнаватися нову інформацію про світ є характерними ознаками їхньої поведінки. Саме задоволення дитячої цікавості в процесі різних форм роботи з пізнавально-дослідницької діяльності, у дошкільників формуються необхідні уявлення про оточуючий світ та його загальну картину. Пізнавальна активність та інтерес дитини, формується протягом усього дошкільного дитинства. Суттєвим є пошук ефективних засобів реалізації дитячих запитів, з переконливим теоретичним обґрунтуванням.

Аналіз останніх досліджеңі публікацій. Одним з найпоширеніших нині в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою є екологічний підхід (Н. Горопаха, Н. Лисенко, З. Плохій, О. Соцька та ін.). До основного його пріоритету віднесено екологічну освіту дошкільників (а не тільки засвоєння ними природознавчих та природоохоронних аспектів) – процес, що поєднує екологічне навчання, екологічне виховання, екологічний розвиток (особистісні якості, базові цінності). З. Плохій зазначає, що такий підхід орієнтує на опанування широкого екологічного змісту, який формує

екологічну свідомість особистості – здатність усвідомлювати взаємозв'язки у природних середовищах існування, прогнозувати наслідки їх порушення, прагнути до екологічно доцільної діяльності в природному довкіллі [6, С. 7].

Н. Лисенко зазначає, що нині назріла потреба в ставленні до екологічної освіти як універсальної та ціннісної, яка має гуманістичну спрямованість й орієнтована на збереження життя на Землі, а не лише на виконання чітко окреслених завдань для педагогічного процесу в дитячому садку. Надзавданням такого підходу дослідниця вважає формування, збагачення і зміцнення людськості в кожній дитині, а надалі – в дорослій людині, що дозволяє стати і бути свідомим користувачем і споживачем природних багатств: повітря, води, ґрунту, рослин і тварин, корисних копалин та ін.; бути творчим і продукувати інноваційні моделі поведінки доброчинного співжиття зі світом на засадах екологічної культури [5, С. 12-13].

Дослідниця О. Соцька, вивчаючи проблеми впровадження екологічного підходу в систему дошкільної освіти, наголошує на необхідності його реалізації у таких площинах:

збагачення емоційно-чуттєвого досвіду дітей, спілкування з природою у процесі оволодіння базовими знаннями про природне довкілля;

формування системи ціннісних орієнтацій, збагачення морально-ціннісного досвіду спілкування з природою;

формування необхідних складових екологічної компетентності, здатності застосовувати знання й уміння на практиці, самореалізовуватися в екологодоцільній діяльності [9, С. 26].

Ціннісне ставлення до природи характеризується як важливий компонент природничо-екологічної компетентності особистості, як морально-естетична властивість, що виявляється в цілісному (пізнавальному, емоційному, діяльнісному) ставленні людини до дійсності під впливом її краси, емоційної привабливості, в глибоких переконаннях, які є сплавом раціонального мислення, емоцій та волі (І.Корякіна, В.Маршицька, М.Роганова, Г.Тарасенко та ін.). А відтак, в ознайомленні дітей з природою неодмінною домінантою повинні стати емоційні складники, насамперед пов'язані з естетичними почуттями та переживаннями.

У цьому контексті особливу цінність має естетико-екологічний підхід до ознайомлення дітей з природою (Г. Тарасенко). Спираючись на синтез екології та естетики, він однаково актуалізує когнітивну, чуттєво-емоційну, мотиваційно-діяльнісну сфери дитини, запускаючи тим самим механізм цілісного пізнання нею природного довкілля. Доцільність застосування підходу зумовлена і віковими особливостями дітей дошкільного віку, їх високою сензитивністю до краси природи, здатністю емоційно відгуку-

ватися на її прояви, прагненням до художньо-творчої діяльності в природі чи її засобами [12].

Процес формування природничо-екологічної компетентності дитини-дошкільника сучасні учені розглядають крізь призму середовищного підходу (Н. Горопаха, О. Кононко, Н. Лисенко, З. Плохій, Г. Тарасенко та ін.), наголошуючи на тому, що жоден метод чи форма освітньої роботи з дітьми, вилучені з контексту функціонування середовища (предметно-розвивального, природного, соціального тощо), не здатні замінити цілісного системного педагогічного впливу на особистість дитини з його участю.

Мета статті – дослідження використання інноваційних освітніх технологій в процесі ознайомлення дошкільників з природою в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Нині, ґрунтуючись на засадах компетентнісного та аксіологічного підходів, реалізуючи екологічну освітню стратегію, на перший план висунуто завдання розвитку емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля, яке виявляється в її природодоцільній поведінці [1].

В основі такої трансформації підходів лежить зміна світоглядних позицій щодо співіснування людини і природного довкілля. У зв'язку з глобальними загально-цивілізаційними процесами, що характеризуються суттєвим погіршенням екологічної ситуації в світі, втратою екологічної рівноваги внаслідок руйнівної діяльності людини, нині, як ніколи, актуальним стає питання виховання людини з екоцентричним типом свідомості, яка здатна будувати свої відносини з природою за законами гармонії, з позицій духовного і культурного розвитку.

Інтегрування власне природничої та екологічної складових у змісті ознайомлення дітей з природою неодмінно відобразилося і на його передбачуваному освітньому результаті – сформованій природничо-екологічній компетентності дошкільника, що визначає сприйняття дитиною природи як цілісного організму, в якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, Сонце, Місяць тощо; усвідомлення нею їх значення для діяльності людини, для себе; здатність до розмежування позитивного і негативного впливу людської діяльності на стан природи; спроможність довільно регулювати власну поведінку в природі [1].

Цілком очевидно, що пошук нових, нестандартних підходів до організації освітнього процесу, створення інноваційного освітнього середовища, яке б сприяло не лише оволодінню дітьми певного обсягу знань про природу та існуючі в ній взаємозв'язки, а й забезпечувало розвиток інтелектуальної та духовної сфер особистості, формування його екологічної позиції, відповідального, бережливого ставлення до природного довкілля.

Отже, залучення інновацій у природничу освіту дошкільників є об'єктивним і відображає потреби сучасного суспільства.

Розвиток пізнавального інтересу у дітей дошкільного віку викликає велике зацікавлення дослідників. В основі сучасних досліджень пізнавального інтересу лежать праці І. Беха, З. Городнійчук, Л. Долинської, Г. Костюка, О. Скрипченко та ін. Сучасні наковці також відмічають вплив пізнавального інтересу на розвиток розумової активності та становлення особистості дитини-дошкільника.

Базуючись на ідеї про первинність емоційного зв'язку дитини з природою, З. Плохій стверджує, що початковий етап емоційної взаємодії з найближчим природним оточенням – основа доброзичливого ставлення, моральної поведінки, пізнавального інтересу та бажання спілкуватися з природним довкіллям. Власний емоційний досвід є фундаментом для формування «поняттєвих правил поведінки», особистісний якостей [6, С. 59]. Саме тому, на переконання учених, сприяння виникненню позитивних емоційних переживань від спілкування дитини з природою – одне з найголовніших завдань, яке має вирішувати педагог. Це перша сходинка на шляху до формування позитивного емоційно-ціннісного ставлення дитини до природного довкілля.

Згідно з естетико-екологічним підходом розвиток суб'єктно-етичних стосунків між дитиною і природою відбувається за умови накопичення цінностей емоційних переживань емпатійного характеру та образної оцінки її гармонії. Г. Тарасенко підкреслює, що спеціально організована педагогом діяльність дитини в природі здатна викликати у неї яскраві почуття й емоції по відношенню до природних об'єктів. Рефлексія цих переживань дозволяє закріплювати і накопичувати певний досвід емоційних переживань, пов'язаних з об'єктами природи. Накопичений позитивний емоційний досвід створює передумови для розвитку стійкого позитивного ставлення до природи [10]. Дієвою технологією реалізації естетико-екологічного підходу до еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку є милування природою.

Середовищний підхід в еколого-природничій освіті передбачає педагогічно доцільну організацію еколого-розвивального простору дитини та побудову на цій основі системи педагогічних взаємин з нею [8]. При цьому важливим є позитивне сприйняття дитиною цього середовища, що можливе за умови її залученості в процес його створення та вдосконалення [12; 11].

У численних психолого-педагогічних дослідженнях наголошується на цінності природно-розвивального середовища для розвитку та саморозвитку дітей. Учені акцентують увагу на тому, що всі елементи такого середовища – куточок живої природи, грядки, клумби, мікросередовища природних екосистем, екологічні стежки тощо – слід облаштовувати у такий

спосіб, щоб дитина могла включатися в безпосередню діяльність: споглядати, діяти, творити.

З. Плохій зауважує, що дуже важливо якомога повніше використати можливості освітнього середовища закладу дошкільної освіти задля формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку, дієвими є використання інноваційних технологій.

У процесі ознайомлення дітей з природою діяльність може мати пізнавальний, естетичний, природоохоронний характер, бути прагматичною (розглядатися з позицій «корисності» для людини) чи непрагматичною (спрямованою на задоволення духовних потреб людини без порушення процесу життєдіяльності об'єкта в середовищі його існування). На думку науковців, найважливіша характеристика особистості з високим рівнем природничо-екологічної компетентності – прагнення до непрагматичної взаємодії зі світом природи [7, С. 72].

Нині неможливо уявити процес ознайомлення дошкільників з природою без використання різноманітних технологій.

До найпоширеніших з них відносять: експериментально-дослідницьку діяльність, ігрові, проєктні, інтерактивні, художньо-творчі технології, мнемотехніки тощо.

Сучасний педагог в роботі надає перевагу активним методам навчання, а джерелом досвіду дитини стає пошук, дослідження, гра. Взаємодія вихователя та дитини дошкільного віку під час освітнього процесу відбувається переважно під час гри. Гра є основним видом діяльності дошкільників. У грі дитина не вчиться жити, а живе своїм істинним, самостійним життям [2]. Гра – вид непродуктивної діяльності, де мотив лежить не в результаті її, а в самому процесі. Величезна роль розвитку та виховання дитини належить саме грі – найважливішому виду дитячої діяльності. Вона є ефективним засобом формування особистості дошкільника, його морально-вольових якостей, у грі реалізується потреба на світ. Про користь гри написано багато праць відомих педагогів і психологів. Гра є однією з найважливіших і основних форм розвитку предметно-практичної компетентності, також слід зазначити, що недорозвинення ігрової діяльності значною мірою впливає на характер продуктивної діяльності дітей. Зосередимо нашу увагу на іграх з природними матеріалами.

Дошкільний вік є періодом інтенсивного сенсорного розвитку дитини – вдосконалення її орієнтування у зовнішніх властивостях та відносин предметів та явищ, у просторі та часі. Взаємодіючи з предметами та сприймаючи їх, дитина починає дедалі більше точно оцінювати їх форму, колір, розмір, вагу, температуру, властивості поверхні і тощо [2]. Ознайомившись з педагогічними працями та практичним досвідом вихователів, вирішили

зупинити погляд на іграх з природними матеріалами. Оскільки саме ігри з природним матеріалом мають необмежений діапазон впливу розвиток дитини. Вони забезпечують чуттєвий досвід дитини, розвивають аналізатори, сенсорні здібності. Способи чуттєвого пізнання, вміння виділяти ті чи інші якості предметів розвиваються у процесі змістовної цікавої діяльності, насамперед у грі. Розвивається мислення, логічні операції, вміння узагальнювати, робити висновки. Розвивається спостережливість та інтерес до природних факторів. Ігри з природними матеріалами містять у собі значний пізнавальний елемент, це зближує їх із дидактичними іграми. Але в дидактичній грі навчальний елемент постає як основний зміст гри, а в іграх з природними матеріалами воно включено в процес творення, діяльності, де діти практично застосовуючи природний матеріал, пізнають його якості, властивості [4]. Ігри дітей з природними матеріалами (пісок, вода, глина, сніг тощо) – це діяльність дітей, яка історично склалася, полягає у відтворенні дій дорослих і спрямована на орієнтування та пізнання предметної дійсності.

На основі аналізу праць О. Білан, О. Грошовенко, Н. Лисенко та ін., було виявлено наступну класифікацію ігор з природними матеріалами: ігри на уточнення уявлень дітей про властивості мокрого та сухого піску, практичні дії з піском на спеціальних «пісочних столах»; розігрування з дітьми ситуацій за казками, віршами, забавлянками на «пісочному столі»; ігри на розширення уявлень про властивості води з використанням столуванні; ігри-експериментування з водою (за участю дорослого); навчання дітей самомасажу рук перед іграми з водою та піском з використанням різних масажерів, як спеціальних (м'ячі, валики, кільця), так і імпровізованих (шишки, каштани, горіхи); ігри та ігрові вправи з водою та пластиковими фігурами; порівняння ваги однакових обсягів піску, що знаходяться в різному фізичному стані (сухий та мокрий); музично-дидактичні ігри з сипучими матеріалами. Саме під час ігор з природними матеріалами, у дитини формується природно-практична компетентність, оскільки ці ігри поєднують в собі більшість видів діяльності: конструктивну (пісочні замки, тваринки з шишок, їжачки з каштанів), художньо-продуктивну при оформлені робіт, та прикрашанні замків, пасочок, трудову діяльність збирання природних матеріалів і те тільки, для оздоблення тощо.

Ігри з природними матеріалами забезпечують повноцінний розвиток дитини, та розвиток предметно практичної компетентності, завдяки емоційного підкріплення при отриманні нових знань, дитина краще запам'ятовує. В дитини розвивається дрібна та загальна моторика, тактильне сприйняття, розширюється словниковий запас та знання про особливості використання предметів-замінників під час ігор та конструктивної діяльності.

У практику роботи сучасних закладів освіти України нині впроваджується технологія STREAM-освіта, яка має інтегрований характер, передбачає формування уявлень та вмінь дітей у різних галузях науки: природничої, технологій, читання та письма (опрацювання змісту тексту, його розуміння, підготовка руки до письма), інженерії, мистецтва, математики; акцентує увагу на вивченні точних наук, виховує культуру інженерного мислення. Ґрунтуючись на інтегрованому та міждисциплінарному підходах, розробники технології (К. Крутій, Т. Грицишина та ін.) зазначають, що метою освітньої роботи з дітьми дошкільного віку є забезпечення взаємопроникнення й систематизація знань дітей, становлення в них цілісної та багатовимірної картини світу, розвиток пізнавальних здібностей, гнучкості мислення, вмінь і навичок [4, С. 3-7].

В контексті діяльнісного підходу нині набуває поширення освітня стратегія, побудована на засадах педагогіки емпауерменту – спрямовуючої до дій філософії, що застосовується у будь-якій діяльності. У педагогічній площині емпауермент пов'язують з формуванням активної позиції дитини щодо вирішення певних проблем. Вітчизняні науковці Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун розробники емпауермент-педагогіки, наголошують, що для повноцінного розвитку дитині варто виходити із зони комфорту й намагатися розв'язувати складні життєві ситуації самостійно – домірно своїм можливостям.

Застосування основних положень емпауермент-педагогіки знайшло місце в освітній стратегії «Освіта для сталого розвитку», яка нині активно проходить апробацію в освітніх закладах України (включаючи й дошкільні). Її пріоритетом є не запам'ятовування фактичного матеріалу, а вироблення власного ставлення до ситуації і вміння приймати рішення на основі розуміння інформації., бажання своїми справами допомагати планеті та іншим людям [8].

Характерною для сучасної еколого-природничої освіти є презентована в наукових дослідженнях і втілена в практику дошкільної освіти ідея цілісного (холістичного) пізнання природного довкілля (Г. Бєлєнька, Н. Гавриш, В. Ільченко, І. Кіндрат, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, З. Плохій, Г. Тарасенко та ін.), яка ґрунтується на гармонійному поєднанні раціонального й чуттєвого, теоретичного й творчо-дієвого його осягнення, інтегрує водночас різні напрями розвитку дитини. Така ідея лягла в основу інтегрованого підходу до організації ознайомлення дошкільників з природою, важливість реалізації якого дослідники пояснюють інтегрованим характером екологічних знань, які включають елементи знань з біології, географії, хімії, фізики, а також медичні, валеологічні, економічні, правові знання; впливом екологічної освіти на різнобічний розвиток дитини;

особливостями організації життєдіяльності дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Вони наголошують, що інтегрований підхід забезпечує цілісність освітнього процесу, сприяє створенню умов для застосування дітьми набутих знань у різних видах діяльності [6, С. 8].

На реалізацію означеного підходу спрямована ціла низка авторських технологій, які пропонують інтеграцію за різними напрямами розвитку.

Так, інтегруванню пізнавального (ознайомлення з природою), фізичного та соціального розвитку сприяють: технологія «Театр фізичного розвитку й оздоровлення» (М. Єфименко), яка має на меті використання можливостей фізичної культури для сприяння розвитку здорової, всебічно розвинутої та гармонійної особистості, успішно адаптованої до навколишнього середовища; технологія досягнення рівноваги між особистістю та соціоприродним середовищем засобами ботмерівської гімнастики (Н. Пахальчук), спрямована на забезпечення взаємодії рухової сфери дитини з природними ритмами Всесвіту; інтеграція екологічного й художньо-естетичного розвитку дитини забезпечується технологією використання казки у формуванні основ екологічної культури дошкільників (Г. Бєлєнька, Т. Науменко), автори якої пропонують розглядати авторську казку з науковою основою як ефективний засіб засвоєння дітьми екологічних уявлень та стимулювання до екологічно доцільної поведінки та діяльності; технологією використання пейзажного живопису у формуванні естетичного ставлення до природи (Г. Бєлєнька, О. Половіна), що спрямована на розвиток почуттєвої сфери дітей у процесі ознайомлення їх з природою; глибокому та різнобічному пізнанню природного довкілля сприяє використання інтегрованих завдань з пріоритетом логіко-математичного змісту (Т. Кривошея).

На переконання Н. Лисенко, Г. Тарасенко, своєрідну філософію педагогічної підтримки, забезпечує екологію дитинства, формуючи задану якість – природничо-екологічну компетентність – у природовідповідних для дитини видах діяльності, ефективно моделює різні варіанти її доброчинної поведінки у природному довкіллі [5, С. 10].

На підставі аналізу діючих освітніх програм виховання та розвитку дітей дошкільного віку можна зауважити, що пізнавальний розвиток дитини, її пізнавальна активність висвітлюється в усіх розділах програм і націлюється на реалізується їх в ході всієї навчально-виховної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти. Нормативними документами наголошено, що пізнавальна активність є важливим чинником гармонійного розвитку особистості дошкільника [4, С. 156]. Слід зазначити, що саме дошкільному віку притаманна допитливість, яка допоможе малюку глибше пізнати взаємозв’язок між предметами та явищами оточуючого світу.

Слід зазначити, що дитяча пізнавальна активність поступово переноситься з предметів на відносини між предметами та явищами. Дитину дошкільного віку цікавлять об'єкти та дії з ними, взаємини людей з оточуючим світом, причини виникнення явищ природи та їхнє значення для природи та життя людини. Тому одним із засобів формування пізнавальної активності у дошкільників до природного довкілля є використання мнемотехнік.

Важливість застосування мнемотехнік для дітей дошкільного віку обумовлена тим, що саме в дітей дошкільного віку переважає зорова наочно-образна пам'ять. Мнемотехніка – це використання методів та прийомів, що сприяють запам'ятовуванню будь-якої інформації. Це відбувається шляхом так званого «кодування інформації» в слухові, зорові або графічні образи. Мнемотехніки в роботі з дітьми дошкільного віку в процесі формування пізнавального інтересу до природного довкілля можуть застосовуватися через такі прийоми: малюнок, на якому зображено слово (словосполучення або ціле речення). Дитина, дивлячись на мнемо-малюнок, краще запам'ятовує назви явищ природи, тварин, рослин, овочів, фруктів, та ін. Роботу з такими візуальними символами потрібно поступово ускладнювати; ланцюжок із малюнків – 3-4 зображення, які розміщені у певному порядку та означають послідовність дій. Зазвичай такі ланцюжки малюнків нагадують дошкільникам про певні обов'язки чи правила поведінки (миття рук перед прийомом їжі, одягнення в теплий одяг в холодну пору року перед виходом на вулицю та ін.), також можуть бути правила будь-якої гри чи роботи на ділянці (в куточку природи); мнемо-таблиці – це сукупність логічно пов'язаних між собою малюнків (букв, слів, символів тощо). Прийом використання мнемо-таблиць цікавий дітям 4-6 років. У таких таблицях може бути зашифрований сюжет послідовної розповіді чи казки. Можна відмітити доцільність мнемо-таблиць під час вивчення пір року та їх ознак, явищ природи тощо («Послідовність пір року», «Явища природи взимку», «Явища природи восени», «Чарівні властивості води» та ін.). Тобто, за допомогою мнемо-таблиць можна реалізувати виконання таких завдань: розвиток психічних процесів (уваги, уяви, пам'яті, мовлення); формування пізнавального інтересу; оволодіння дітьми прийомами мнемотехніки, що дасть можливість самостійно дізнаватися ту чи іншу інформацію; розвиток творчих здібностей дітей; формування прагнення дітей до подальшого навчання в школі; виховання у дітей самовпевненості; подолання невпевненості в собі; формування вміння реалізувати власний природний потенціал [3]; мнемосхеми – це схематичні зображення предметів чи явищ природи, які можуть доповнюватися умовними позначеннями та супроводжуватися певним текстом. Так, до

прикладу, кожен ряд вірша може бути представлений у вигляді умовної схеми. За допомогою такого прийому з дітьми можна вчити не тільки вірші, а і прислів'я, приказки та ін. [3]; мнемо-ігри – це дидактичні ігри, націлені на запам'ятовування, де є зображений предмет і вибір з-поміж картинок; ігри за ланцюжком картинок на створення розповідей; ігри на угрупування картинок; ігри на відгадування закодованих назв казок та ін.; мнемо-вірші та вправи: вивчення віршів, коли діти зображують кожен рядок вірша у вигляді таблиці або схеми. Зображення мають бути перед очима дитини в момент читання та під час повторення тексту вірша; вправляння у читанні тексту, в якому деякі слова замінені символами або картинками, що сприятиме розвитку логічно-образного мислення; відображення побаченого малюнка. Дошкільник уважно роздивляється малюнок протягом кількох хвилин, після чого йому потрібно самостійно намалювати цю картинку, максимально точно все передаючи; створення малюнка за прочитаним (прослуханим) текстом. Дошкільник відображає сюжет оповідання чи казки за власним розсудом; зображення дитиною уривку тексту за допомогою малюнка або символів. Під час такого виду діяльності дитина сама придумує мнемо-квадрати та ланцюжки. В ході чого активізується дитяча уява та її творче мислення [3].

Таким чином, при використанні мнемонемічних прийомів та технік, у дітей покращується процес запам'ятовування, розвивається асоціативне мислення, усне мовлення і, як наслідок, активізується пізнавальний інтерес до природнього довкілля.

Висновки. Усі окреслені технології здатні гармонійно взаємодіяти задля реалізації освітньої мети – усвідомлення дитиною виняткової цінності природи та себе як її частини, здатності до співіснування на засадах моральності та екологічної культури, так як у період дошкільного дитинства відбуваються суттєві позитивні зміни у розвитку особистості та у формуванні пізнавального інтересу до всього оточуючого.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Стандарт дошкільної освіти) (нова редакція): Науковий керівник: Т.О. Піроженко проф., доктор психологічних наук. член-кореспондент НАПН України; Авт. кол-в: Бйаєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П.,Косенчук О. Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. Київ, 2021. 37 с. URL: http://surl.li/lvaies (Дата звернення 15.01.2025).

2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В.О. Огневюк; авт. кол.: Г.В. Бєлєнька, О.Л.Богініч, В.М.Вертутіна (та ін.); наук. ред. Г.В.Бєлєнька; Київ, ун-т ім. Б.Грінченка. Київ: Київ, ун-т ім. Б.Грінченка, 2020.440 с.

3. Іскрижицька А., Сорочинська О. Формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових технологій. URL: http://eprints.zu.edu.ua.pdf (Дата звернення 15.01.2024).

4. Крутій К., Грицишина Т. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*. 2016. № 1. С. 3-7.

5. Лисенко Н. В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 352 с.

6. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч. посібник. Київ: Світич, 2010. 144 с.

7. Плохій З. П. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (інноваційні підходи). *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С. 6-10.

8. Присяжнюк Л. Екологічна казка у роботі зі старшими дошкільнятами. *Дошкільне виховання*. 2014. № 9. С. 20-24.

9. Соцька О. Від знань та емоцій до екологодоцільної поведінки. *Дошкільне виховання*. 2014. № 11. С. 24-27.

10. Тарасенко Г. Екологія дитинства: полілог науково-педагогічних підходів. *Дошкільне виховання*. 2014. № 5. С. 3-4.

11. Тарасенко Г. С. Середовищний підхід до виховання дітей: аспект інноватики. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (м. Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 9-11 квітня 2014 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2014. С. 8-15.

12. Тарасенко Г. Щоб серце відгукнулось на красу: середовищний підхід до організації освітнього процесу. *Дошкільне виховання*. 2015. № 6. С. 10-15.

References

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Standart doshkilnoi osvity) (nova redaktsiia) (2021) [Basic component of preschool education (Standard of preschool education) (new edition)]: Naukovyi kerivnyk: T.O. Pirozhenko prof., doktor psykholohichnykh nauk. chlen-korespondent NAPN Ukrainy; Avt. kol-v: Biaier O.M., Bezsonova O.K., Brezhnieva O.H., Havrysh N.V., P.,Kosenchuk O. H., Kornieieva O.L., Lysenko H. M., Levinets N. V., Mashovets M.A., Mordous I.O., Nerianova S. I., Pirozhenko T. O., Polovina O. A., Reipolska O.D., Shevchuk A. S. Kyiv,. 37 p. URL: http://surl.li/lvaies [in Ukrainian].

2. Dytyna: Osvitnia prohrama dlia ditei vid dvokh do semy rokiv [Child: Educational program for children from two to seven years old] (2020) / nauk. ker. proiektu V.O. Ohneviuk; avt. kol.: H.V. Bielienka, O.L.Bohinich, V.M.Vertutina (ta in.); nauk. red. H.V.Bielienka; Kyiv, un-t im. B.Hrinchenka: Kyiv, un-t im. B.Hrinchenka. 440 p. [in Ukrainian].

3. Iskryzhytska, A., Sorochynska, O. (2020). Formuvannia pryrodnycho-ekolohichnoi kompetentnosti u ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy ihrovykh tekhnolohii [Formation of natural and ecological competence in children of older preschool age by means of game technologies]. URL: http://eprints.zu.edu.ua.pdf. [in Ukrainian].

4. Krutii K., Hrytsyshyna T. (2016). STREAM-osvita doshkilniat: vykhovuiemo kulturu inzhenernoho myslennia [STREAM-education of preschoolers: we cultivate a culture of engineering thinking]. Doshkilne vykhovannia – Preschool education, 1, 3-7. [in Ukrainian].

5. Lysenko N. V. (2015). Eko-oko: doshkilnyk piznaie svit pryrody: navchalno-metodychnyi posibnyk. [Eco-eye: a preschooler gets to know the natural world: a teaching and methodical guide]. Kyiv : Vydavnychyi Dim “Slovo”. 352 p. [in Ukrainian].

6. Plokhii Z. P. (2010). Formuiemo ekolohichnu kompetentnist molodshoho doshkilnyka [Developing the environmental competence of a junior preschooler]: navch. posibnyk. Kyiv: Svitych, p. 144.

7. Plokhii, Z. P. (2010). Ekoloho-rozvyvalne seredovyshche doshkilnoho navchalnoho zakladu (innovatsiini pidkhody) [Ecological and developmental environment of a preschool educational institution (innovative approaches). *Doshkilne vykhovannia, 7*, 6-10. [in Ukrainian].

8. Prysiazhniuk, L. (2014). Ekolohichna kazka u roboti zi starshymy doshkilniatamy [Ecological fairy tale in work with older preschoolers]. *Doshkilne vykhovannia*. 9, 20-24. [in Ukrainian].

9. Sotska O. (2014). Vid znan ta emotsii do ekolohodotsilnoi povedinky [From knowledge and emotions to sustainable behaviour]. *Doshkilne vykhovannia.* 11, 24-27.

10. Tarasenko, H. (2014). Ekolohiia dytynstva: poliloh naukovo-pedahohichnykh pidkhodiv [Ecology of childhood: polylogue of scientific and pedagogical approaches]. *Doshkilne vykhovannia*,, 5, 3–4. [in Ukrainian].

11. Tarasenko H. Seredovyshchnyi pidkhid do vykhovannia ditei: aspekt innovatyky. Aktualni problemy doshkilnoi ta pochatkovoi osvity v konteksti yevropeiskykh osvitnikh stratehii: zbirnyk materialiv naukovo-praktychnoikonferentsii vykladachiv i studentiv instytutu pedahohiky, psykholohii i mystetstv (Vinnytsia, VDPU im. M. Kotsiubynskoho, 9-11 kvitnia 2014 r.) / za red. H. S. Tarasenko; Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, instytut pedahohiky, psykholohii i mystetstv. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 2014. Vyp. 3, 8-15. [in Ukrainian].

12. Tarasenko, G. (2015). Shhob serce vidguknulos` na krasu. Seredovy`shhny`j pidxid do organizaciyi osvitn`ogo procesu. [That the heart responded to beauty. Environmental approach to the organization of the educational process]. *Doshkilne vykhovannia*, 6, 10–15. [in Ukrainian].